

การศึกษาวิธีการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของบ้านตุ๊กกะตู่ หุ่นกระบอกไทย
A Study of Safeguarding Intangible Cultural Heritage Strategies of Thai Puppets
of Baan Tookatoon Hoonkrabok Thai (Thai Puppet)

หทัยรัตน์ บุญโยปษัฎฐ์¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาวิธีการอนุรักษ์ สืบสาน และสร้างสรรค์หุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตู่ หุ่นกระบอกไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกของผู้ก่อตั้งและผู้แสดงหุ่นกระบอก จำนวน 8 คน และการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ป้ายนิทรรศการ และเฟซบุ๊กของบ้านตุ๊กกะตู่ ผลการวิจัยพบว่าบ้านตุ๊กกะตู่ มีวิธีการอนุรักษ์หุ่นกระบอกจากการประดิษฐ์ด้วยวิธีการดั้งเดิมและการเชิดหุ่นจากศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงด้านหุ่นกระบอกไทย สำหรับวิธีการสืบสานหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตู่ ประกอบด้วย 3 วิธี คือ 1) การแสดงผลงานเผยแพร่ผ่านการจัดทํานิทรรศการเกี่ยวกับข้อมูลหุ่นกระบอก การแสดงหุ่นกระบอกไทยตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในหน่วยงานราชการและเอกชน และการสร้างเวทีหรือสถานที่ Tookatoon Studio and Theatre 2) การรับรู้ถึงหุ่นกระบอกไทยโดยจัดเว็บไซต์ของบ้านตุ๊กกะตู่ และเฟซบุ๊ก และ 3) การถ่ายทอดด้วยวิธีการฝึกอบรมหุ่นกระบอก 2 แบบ คือ การประดิษฐ์หุ่นกระบอกจิวและการฝึกเชิดหุ่นกระบอก สำหรับการสร้างสรรค์นั้น บ้านตุ๊กกะตู่ ได้ประยุกต์การแสดงหุ่นกระบอกให้เข้ากับสมัยใหม่และสอดคล้องกับอุปนิสัยของคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ บ้านตุ๊กกะตู่ยังได้พัฒนากลไกหุ่นกระบอกของตัวเองผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนา

คำสำคัญ: การปกป้องคุ้มครอง มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หุ่นกระบอกไทย

Abstract

This research was aimed to study conservation, transmission and creation strategies of Thai Puppets of Baan Tookatoon Hoonkrabok Thai and used a qualitative method with a purposive sampling, in-depth interviews of a Baan Tookatoon founder and seven performers and data syntheses of documents, exhibition boards and a Facebook of Baan Tookatoon. The research found that Baan Tookatoon employed the conservative methods by inventing them traditionally and learning to perform the puppets from National Artist in Thai puppet performance. The transmitting method of Baan Tookatoon consisted of 3 ways including (1) publicizing Thai puppets through exhibition boards, show performance in both public and private sectors, and Tookatoon Studio and Theatre, (2) recognizing the existence of the Thai puppets by creating a website and Facebook, and (3) the transmitting method divided into two including the mini puppet invention and the puppet performance. For the creative method, Baan Tookatoon applied the puppet performance in accordance with modern age and new generation characters. Moreover, Baan Tookatoon developed its own puppet's mechanism through the research and development process.

Keywords: safeguarding, intangible cultural heritage, Thai puppets

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทนำ

หุ่นกระบอกเป็นการผสมผสานความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะหลายแขนง ทั้งด้านช่างฝีมือที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์หุ่นให้ออกมาอย่างงดงามและคล้ายคลึงกับของจริงมากที่สุด ยังมีการออกแบบและสร้างฉากประกอบการแสดงและศิลปะการแสดงที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำทางร้ายรำเพื่อเลียนแบบคนและเป็นท่าทางหุ่นโดยเฉพาะ ดนตรีที่ประกอบการแสดงซึ่งมักใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า รวมถึงการร้องเพลงประกอบการแสดงหุ่นมักจะใช้บทละครนอก เช่น ลักษณะวงศ์ สังข์ทอง แก้วหน้าม้า เป็นต้น (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2553) การแสดงหรือการเล่นหุ่นสามารถสืบค้นย้อนไปในสมัยอยุธยาตอนกลาง ดังปรากฏในบันทึกไม่ว่าจะเป็นหมายรับสั่ง สมุดไทย วรรณกรรม และวรรณคดีต่าง ๆ แต่เดิมเรียกว่าหุ่นหลวงซึ่งเป็นมหรสพหรือเครื่องบันเทิงที่เล่นในงานราชพิธีต่าง ๆ หากแต่การเล่นหุ่นกระบอกที่มีอิทธิพลต่อหุ่นกระบอกไทยในปัจจุบัน ถือกำเนิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) นับเป็นยุคเฟื่องฟูของหุ่นกระบอกไทย มีผู้ประดิษฐ์และคณะการแสดงเป็นจำนวนมาก เช่น คณะของหม่อมราชวงศ์เถาะ คณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุล เล่นทั้งในงานหลวงเช่นงานพระเมรุของพระราชโอรสและพระราชธิดา และงานราษฎร์ เช่น เล่นแก้บน ทำขวัญจุก ทำขวัญนาค เป็นต้น (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2558)

ปัจจุบันการแสดงหุ่นกระบอกในงานมหรสพเหมือนเมื่อครั้งในอดีต มักถูกแทนที่ด้วยสิ่งบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การแสดงดนตรีสดหรือคอนเสิร์ต การเต้นรำ การแสดงลีลาประกอบเพลง เป็นต้น ทำให้ขาดความนิยมในหมู่นักชม อีกทั้งมีผู้สืบทอดการแสดงเชิดหุ่นลดน้อยลงดังจากคำกล่าวของคุณนิเวศ แววมณะ ผู้ก่อตั้งบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทยว่า “หุ่นกระบอกไทยเวลานี้เรียกได้ว่าเข้าขั้นวิกฤติ สุ่มเสี่ยงที่จะสูญหายไปจากสังคมไทย ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากหุ่นกระบอกนั้นดูเชยไม่ทันสมัย” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557) คณะหุ่นกระบอกที่ยังสามารถรับงานแสดงในปัจจุบัน มีเหลืออยู่เพียงไม่กี่คณะ ส่วนมากออกปฏิบัติงานในแถบภาคกลาง เช่น กรุงเทพฯ นครปฐม เพชรบุรี ราชบุรี พระนครศรีอยุธยา สมุทรสงคราม นนทบุรี คณะหุ่นกระบอกที่ยังคงสามารถรวมเป็นคณะและออกปฏิบัติงานเป็นอาชีพได้ คือ หุ่นกระบอกคณะนายเปี้ยก ประเสริฐกุล หุ่นกระบอกคณะชูเชิดชำนาญศิลป์ หุ่นกระบอกคณะตรุณีสีพี่น้อง คณะหุ่นแม่สังวาลย์ (บุญสม เพชรน้อย, 2559: ออนไลน์) หากแต่คณะหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทยก่อตั้งโดยคุณนิเวศ แววมณะ ในปี พ.ศ. 2540 เป็นบุคคลที่มีความตั้งใจที่จะสืบสานและธำรงศิลปะหุ่นกระบอก โดยจัดตั้งบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทยเป็นแหล่งเรียนรู้การประดิษฐ์ การเชิดให้แก่เยาวชนและบุคคลที่สนใจ อีกทั้ง ยังได้รับรางวัลระดับชาติ “วัฒนคุณาธร” ประจำปี 2555 จากกระทรวงวัฒนธรรม สำหรับผู้ที่ทำคุณประโยชน์ด้านศิลปะ คุณนิเวศฯ ยังได้เผยแพร่หุ่นกระบอกไทยไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานศึกษา สถานที่ราชการ งานเทศกาล เป็นต้น หุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น ยังได้รับจัดเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อป (OTOP) ระดับ 5 ดาวของเขตหลักสี่อีกด้วย (ITOP 5 Star, ม.ป.ป.) การดำเนินงานด้านหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ จึงเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงศึกษาวิธีการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ผ่านการอนุรักษ์ การสืบสาน และการสร้างสรรค์ ที่ทำให้หุ่นกระบอกกลับมาเกิดฉายและได้รับความนิยมนิยมนอีกครั้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์หุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีการสืบสานหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย
3. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างสรรค์หุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นองค์ความรู้ การแสดงออก การประพฤติปฏิบัติหรือทักษะทางวัฒนธรรม ที่แสดงออกผ่านบุคคลและเครื่องมือหรือวัตถุ เกิดการยอมรับและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกลุ่มคนหรือชุมชน รวมถึงมีการสืบทอดจากรุ่นไปสู่รุ่น ขณะเดียวกันมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมของกลุ่มคนหรือชุมชน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2560: ออนไลน์) ซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้กำหนดแนวทางการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ 7 แนวทาง (เบ็ญจรัตน์ มาประณีต, 2552, 61-62) ได้แก่

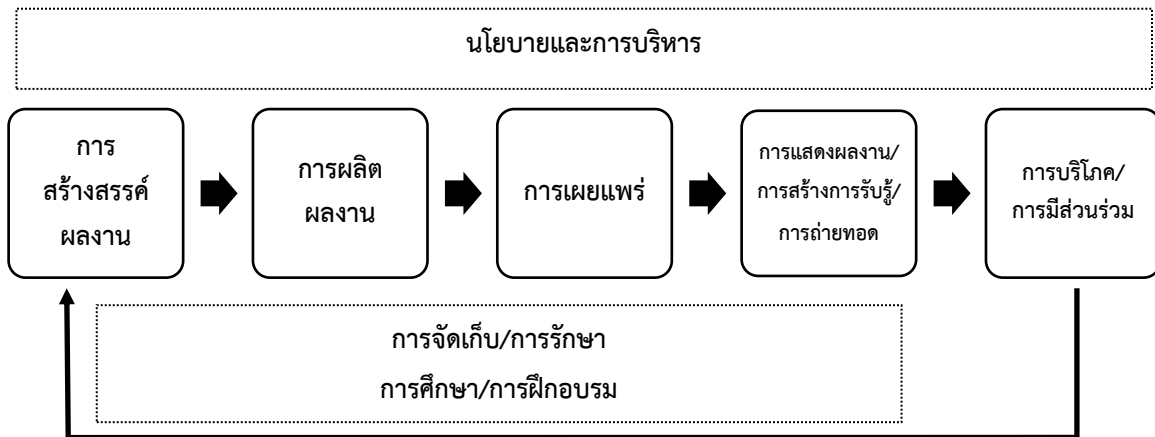
1. การจัดเก็บทะเบียนข้อมูล (Data Collection) เป็นการบันทึกหลักฐานข้อมูลของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจัดเก็บในรูปของ ภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง และสื่อเสียง
2. การขึ้นทะเบียน (Registration) เป็นหลักฐานยืนยันการเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดเป็นสมบัติของชาติและมวลมนุษยชาติ รวมทั้งพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญและยั่งยืนต่อไป
3. การส่งเสริมทางวัฒนธรรม (Promotion) เป็นการสนับสนุนให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรมได้มีโอกาสแสดงออก รวมถึงหน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ สามารถจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
4. การอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม (Conservation) เป็นการรักษาวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมตามแบบจารีตดั้งเดิม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความภาคภูมิใจ และเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของผู้ที่สนใจต่อไป
5. การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Transmission) เป็นการนำวัฒนธรรมที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองแล้วไปเผยแพร่แก่สมาชิกในสังคม เพื่อเกิดความเข้าใจตระหนักในคุณค่า และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย
6. การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม (Cultural Watch) เป็นการสร้างความตระหนักถึงความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมของสมาชิกในสังคม ซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาหรือสืบทอดวัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืนของวัฒนธรรมของชาติ
7. การพัฒนากฎหมาย (Legal Development) โดยจะต้องบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุมในหลายด้าน ๆ เช่น การปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การแบ่งปันผลประโยชน์จากการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ และมีการลงโทษในการนำมาใช้อย่างไม่เหมาะสม

นอกจากนี้ สุนันทา มิตรงามและเฉลิมพล งามสุทธิ (2558) ได้เสนอแนวคิดวงจรการผลิตงานวัฒนธรรม (Cultural Production Cycle) จากยูเนสโก (UNESCO, 2007) แบ่งออกเป็น 8 ขั้นตอน (ดูจากภาพที่ 1) ได้แก่

1. นโยบายและการบริหาร (Policy/Management) หมายถึง แนวทางในการดำเนินงานของผู้บริหารผ่านการวางแผน สั่งการ จัดและควบคุมองค์กร เพื่อให้กิจกรรมขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การสร้างสรรค์ผลงาน (Creation) เป็นกระบวนการแรกของการผลิตงานทางวัฒนธรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างสรรค์หรือผลิตผลงาน
3. การผลิตผลงาน (Production) เป็นการผลิตงานทั้งชิ้นเดียว เช่น การเขียนภาพ งานฝีมือ ผลิตซ้ำเพื่อเผยแพร่สู่มวลชน เช่น การเผยแพร่ในโทรทัศน์ วิทยุ รวมถึงการผลิตเครื่องมือพิเศษ เช่น การผลิตเครื่องดนตรี
4. การเผยแพร่ (Dissemination) หมายถึง การหาช่องทางเพื่อนำวัฒนธรรมไปสู่มวลชน เช่น ร้านค้าปลีก ผู้จัดจำหน่ายภาพยนตร์
5. การแสดงผลงาน/การสร้างการรับรู้/การถ่ายทอด (Exhibition/Reception/Transmission) หมายถึง การนำผลงานทางวัฒนธรรมเผยแพร่สู่ผู้ชม โดยมีการกำหนดพื้นที่และระยะเวลา เช่น จัดตามเทศกาล โรงละคร พิพิธภัณฑ
6. การบริโภค/การมีส่วนร่วม (Consumption/Participation) หมายถึง กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ชมบริโภคและมีส่วนร่วม เช่น การอ่านหนังสือ การเดินรำ การเข้าร่วมงานเทศกาล และการเข้าชมพิพิธภัณฑ

7. การจัดเก็บ/การรักษา (Archiving/Preserving) หมายถึง การจัดเก็บรักษาผลงานทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น เนื้อหา เอกสาร ภายถ่าย เพื่อให้ผู้ชมหรือผู้บริโภคสามารถเข้าถึงเรื่องราวในอดีตและต่อยอดในผลงานใหม่ ๆ

8. การศึกษา/การฝึกอบรม (Education/Training) หมายถึง แหล่งความรู้ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้และสนับสนุนการพัฒนาทางการผลิตผลงานทางวัฒนธรรม เช่น โรงเรียนสอนศิลปะ การวิจารณ์ผลงาน เป็นต้น

ภาพที่ 1 วงจรการผลิตงานวัฒนธรรม (Cultural Production Cycle)
ที่มา: UNESCO (2009) และ สุนันทา มิตรงามและเฉลิมพล งามสุทธิ (2558)

สำหรับงานวิจัยนี้ได้ประมวลแนวคิดกระบวนการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมและของยูเนสโกดังที่กล่าวไว้ข้างต้น เพื่อมาใช้ในการศึกษางานวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 3 วิธีการ ได้แก่

1. การอนุรักษ์ หมายถึง การผลิตผลงานให้เป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติแต่เก่าก่อน หรือไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ตามจารีตเดิม รวมถึงการจัดเก็บ/การรักษาผลงานไว้ให้ผู้อื่นได้ศึกษาเรื่องราวในอดีตและสามารถนำมาต่อยอดได้
2. การสืบสาน หมายถึง การแสดงผลงาน การสร้างการรับรู้ และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไปยังผู้ที่สนใจอันจะยังผลให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าและนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสม
3. การสร้างสรรค์ หมายถึง การสร้างสรรค์ใหม่หรือการผลิตผลงานที่มีการปรับปรุงสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและความต้องการของผู้บริโภคผลงานทางวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงรวม 8 คน ได้แก่ คณะทำงานบ้านตุ๊กกะต๋น ทุ่งกระบอกไทย ประกอบด้วย ผู้ก่อตั้งบ้านตุ๊กกะต๋น 1 คน และผู้แสดงทุ่งกระบอก จำนวน 7 คนที่มีประสบการณ์การแสดง 10 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลหลักที่ทำงานกับบ้านตุ๊กกะต๋นฯ มาโดยตลอด

2. พื้นที่ศึกษา

บ้านตุ๊กกะต๋น ทุ่งกระบอกไทย เลขที่ 1/5 หมู่ที่ 1 ซอยวิภาวดี 60 ถนนวิภาวดีรังสิต เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ ได้รับการยกย่องและชื่นชมจากหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศในการอนุรักษ์และสืบสานทุ่งกระบอกของไทย เช่น เป็นหนึ่งในสถานที่ที่น่าเที่ยวในเขตหลักสี่ (Painaidii, ม.ป.ป.) อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอด การจัดแสดงผลงานและนิทรรศการ การสาธิต การฝึกอบรม และการแสดง เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งมีการบริหารจัดการความรู้ข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านทุ่งกระบอกไทย

3. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นแบบคุณภาพ (Qualitative Analysis) ใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการค้นคว้าเอกสารและเพชปักของบ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ คำถามข้อมูลส่วนบุคคล และคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับวิถีการอนุรักษ์ สืบสาน และสร้างสรรค์หนุ่กระบอกของ

4. การรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยได้ทำจดหมายขอความอนุเคราะห์เข้าเยี่ยมชมและสัมภาษณ์คณะทำงานบ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย ระหว่างเดือนธันวาคม 2559 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2560 โดยได้รับอนุญาตจากคณะทำงานฯ ให้บันทึกภาพ และเสียงคำสัมภาษณ์ตามข้อกำหนดของคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการที่ทำวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ

4.2 ผู้วิจัยได้ประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เอกสาร ป้ายนิทรรศการ และเพชปัก ของบ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย

4.3 ผู้วิจัยได้ขออนุญาตจากคณะนิเวศ แววมณะ ให้ถ่ายภาพหนุ่กระบอกและสถานที่ของบ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย รวมถึงการนำภาพจากเพชปักมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เอกสาร ป้ายนิทรรศการ และเพชปักการดำเนินงาน ของบ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย เพื่อแยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของบ้านตุ๊กกะตุน

เดิมทีคณะนิเวศ แววมณะ (ดังภาพที่ 2) ตั้งใจจะก่อตั้งบ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย (ดังภาพที่ 3) เพื่อเป็นแหล่งผลิต แสดงชิ้นงาน และซื้อขายหนุ่กระบอกเท่านั้นหลังจากได้ตัดสินใจวางมือจากวงการโฆษณา ด้วยความชอบ และใจรักในศิลปะไทย คณะนิเวศได้เริ่มศึกษาค้นคว้าข้อมูลของหนุ่กระบอกลึกซึ้งมากขึ้นพบว่า หนุ่กระบอกได้รับความนิยม อย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ในปัจจุบันคณะการแสดงและผู้ที่ทำหนุ่กระบอกมีจำนวนน้อย งานทางด้านหนุ่กระบอกไทย ต้องใช้ช่างที่มีความรู้และความสามารถเฉพาะตัวเป็นอย่างสูง ไม่ว่าจะเป็นการประดิษฐ์หนุ่กระบอกไทยต้องใช้งานช่างฝีมือ หลายสาขา เช่น งานช่างปั้น ช่างรัก (ลงรัก) ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างหล่อ ช่างเย็บปักดินทอง เลื่อมและโลหะ ส่วนใน ด้านศิลปะการแสดงหนุ่กระบอกไทยประกอบด้วยหลายแขนง เช่น นาฏศิลป์ ดนตรีไทย การขับร้อง ฯลฯ ด้วยเหตุนี้เอง คณะนิเวศจึงมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์และสืบสานงานช่างหนุ่กระบอก และเปลี่ยนบ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย ให้เป็น แหล่งการเรียนรู้ของคนไทยและคนต่างชาติที่สนใจหนุ่กระบอกไทย (บ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย. ม.ป.ป.: ออนไลน์)

ภาพที่ 2 คณะนิเวศ แววมณะ
ผู้ก่อตั้งบ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย

ภาพที่ 3 บ้านตุ๊กกะตุน หนุ่กระบอกไทย

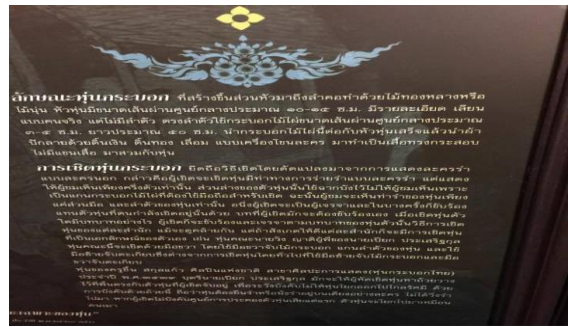
2. วิธีการอนุรักษ์หุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย

ถึงแม้ว่าแต่เดิมบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย จะประดิษฐ์หุ่นเพื่อขาย แต่ยังมีวิธีการตามจารีตหรือแบบแผนดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นการตัดเย็บและปักดินและเลื่อมเสื่อผ้า การวาดหน้าหุ่น การทำลำตัวและมือของหุ่น เพียงแต่ย่อขนาดลงเป็น 16 นิ้วและศรีษะประมาณไข่ไก่ เมื่อหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ได้รับความนิยมนมากขึ้น เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับวิธีการเจ็ดหุ่นจากลูกค้า ทำให้คุณนิเวจจึงต้องเรียนรู้วิธีการเจ็ดหุ่น แสดงถึงความตั้งใจที่จะเรียนรู้วิธีการเจ็ดที่ถูกต่อจากครูชูศรี (ขึ้น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงด้านหุ่นกระบอกไทย ประจำปี พ.ศ. 2529 (ดังภาพที่ 4) ไม่ได้คิดดัดแปลงทำทางแต่อย่างใด นับว่าเป็นการอนุรักษ์การแสดงเจ็ดหุ่นกระบอกให้สอดคล้องกับจารีตดั้งเดิม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 ว่า

... มาถึงจุดเปลี่ยน คือ ลูกค้าที่มาซื้อหุ่นกระบอกถามว่าเจ็ดยังงัย ทำไงดีเราเจ็ดไม่เป็น เลยอ่านหนังสือใครเจ็ดหุ่นบ้าง เจอชื่อคุณยายขึ้น สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติในการเจ็ดหุ่นกระบอกไทย เป็นปรมาจารย์ด้านนี้เลย ต้องไปหาคุณยายและต้องไปเรียนให้ได้ ซึ่งตอนนั้นท่านอายุได้ 90 ปีแล้ว

ภาพที่ 4 ครูชูศรี สกุลแก้ว

ภาพที่ 5 ป้ายนิเทศการเกี่ยวกับข้อมูลหุ่นกระบอก

3. วิธีการสืบสานหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย ประกอบด้วย

3.1 การแสดงผลงานเกี่ยวกับหุ่นกระบอกไทย

บ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ได้จัดทำนิทรรศการเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลหุ่นกระบอก (ดังภาพที่ 5) โดยตั้งไว้ในบริเวณที่เปิดเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านหุ่นกระบอกไทย ในขณะเดียวกันได้จัดแสดงชิ้นส่วนของหุ่นกระบอก รวมถึงหุ่นกระบอกที่ใช้ในการแสดงชุดต่าง ๆ (ดังภาพที่ 6 และภาพที่ 7) เช่น พันท้ายนรสิงห์ พระสุธรมโนราห์ แม่นาคพระโขนง พระเนมิราชชาตก

ภาพที่ 6 ชิ้นส่วนของหุ่นกระบอก

ภาพที่ 7 หุ่นกระบอกที่ใช้ในการแสดง

นอกจากนี้บ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ยังได้ออกแสดงหุ่นกระบอกไทยตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในหน่วยงานราชการและเอกชน โดยไม่หวังผลกำไร และมุ่งหวังให้คนทั่วไปรู้จักหุ่นกระบอกไทยมากขึ้น ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 กล่าวว่า “ทุกวันนี้หุ่นกระบอกไม่มีกำไรนะ เล่นให้ราชการและเอกชน เราต้องเตรียมฉากอุปกรณ์ไปเองหมด งานต่าง ๆ ขาดทุนนะ” (ดังภาพที่ 8 และภาพที่ 9)

ภาพที่ 8 การแสดงที่ศูนย์การค้าเทอร์มินัล 21
ที่มา: Facebook บ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย

ภาพที่ 9 การแสดงที่หอประชุมกองทัพเรือ
ที่มา: Facebook บ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย

อีกทั้ง เพื่อเป็นการส่งเสริมการแสดงผลงานด้านหุ่นกระบอกอย่างสม่ำเสมอ บ้านตุ๊กกะตุ่นฯ จึงจำเป็นต้องมีเวทีหรือสถานที่ในกรณีที่ไม่มียานแสดงที่ไหนและสามารถเลี้ยงตัวเองได้ จึงดำเนินการก่อสร้าง Tookkatoon Studio and Theatre เพื่อสามารถวางแผนการแสดงหุ่นกระบอกในอนาคตได้

3.2 การสร้างการรับรู้

วิธีสำคัญที่หุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ เป็นที่รู้จักมาจากการประชาสัมพันธ์เว็บไซต์ของบ้านตุ๊กกะตุ่น² ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ รวมถึงยังได้สร้างเพจ³ เพราะเป็นช่องทางที่เข้าถึงผู้ที่สนใจงานศิลปะหุ่นกระบอกได้กว้างขวางมากที่สุด ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 ว่า

... พอเปิดเว็บไซต์ได้ 1 สัปดาห์ กลับเสียบมากเพราะคนไม่รู้จัก เลยปรับมาโพสต์ว่า รู้จักเว็บไซต์ที่สวยที่สุดในโลกมั๊ย เริ่มมีการโพสต์ในสนุกดอทคอม ในพันทิปโพสต์ภายในวันเดียวเท่านั้นมีคนเข้ามามหาศาลมากหลายพันคน มีทั้งคนชมและคนด่า สื่อมวลชน หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ก็มาทำข่าวลงหน้าหนึ่งด้วย ช่อง 3 มาสัมภาษณ์ทำสื่อบอกอากาศช่วง prime time ด้วยตอน 2 ทุ่ม วันนั้นเราดังเลย

3.3 การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

บ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ใช้วิธีการฝึกอบรมหุ่นกระบอก 2 แบบ คือ การประดิษฐ์หุ่นกระบอกจิวและการฝึกเชิดหุ่นกระบอก ให้แก่ผู้ที่สนใจไม่ว่าจะเป็นในและนอกสถานที่ เดี่ยวและกลุ่ม คนไทยและคนต่างชาติ (ดูจากภาพที่ 10 และภาพที่ 11) ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 กล่าวไว้ว่า “รู้จักบ้านตุ๊กกะตุ่นครั้งแรกจากการร่วมโครงการปิดภาคฤดูร้อนที่ทางบ้านตุ๊กกะตุ่นร่วมกับกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ที่จัดการฝึกทำเชิดหุ่นกระบอก คิดว่าโครงการนี้น่าสนใจ เข้าร่วมเลยไม่ต้องตัดสินใจมาก” และตั้งผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 กล่าวว่า “บ้านตุ๊กกะตุ่นมีเปิดอบรมหุ่นกระบอก ได้มีโอกาสมาอบรมก็มีความสนใจ เพราะหนูเป็นนาฏศิลป์มาก่อน พอเริ่มเรียนเลยรู้ว่ามันคล้าย ๆ กับนาฏศิลป์เหมือนกัน คือ อยากรู้ถึงความแตกต่างด้วยว่าระหว่างเราเราเองและรำผ่านหุ่นด้วย อย่างไหนจะยากกว่ากัน” จะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมจะเป็นวิธีการถ่ายทอดที่ได้ประสิทธิภาพมากที่สุดเพราะเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เกิดการซึมซับและความซาบซึ้งชื่นชม ส่งผลถึงการถ่ายทอดศิลปะด้านนี้ไปยังคนรุ่นต่อไป ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 กล่าวว่า

² http://www.tookkatoon.com/main_puppet.htm จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและรายละเอียดของหุ่นกระบอกไทย ความเป็นมาของผู้ก่อตั้งและบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ

³ Facebook: “บ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย” จะมีข่าวความเคลื่อนไหวการแสดงและการจัดอบรมของบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ภาพกิจกรรมการสอนประดิษฐ์หุ่นกระบอกจิว

... ควรต้องมีการอบรมทุกปี เป็นการสร้างเม็ดเงินได้เห็นหลาย ๆ คนที่เรียนเซ็ด
หุ่่นกับเรา ไปเซ็ดตามทีี่ต่าง ๆ อาจารย์จากโรงเรียนต่าง ๆ มาเรียนกับเราไปทำคณะหุ่่น
กระบอกประจำโรงเรียนของเขา บอกว่าเป็นศิษย์บ้านตุ๊กกะตุ่น ก็ภูมิใจขึ้นใจ คุณมาเรียน
กับเราได้อาชีพทำหุ่่น ขอให้มึ่คุณธรรมอย่าไปโกงเขา

ภาพที่ 10 การประดิษฐ์หุ่่นกระบอกจิ๋ว
ที่มา: Facebook บ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่่นกระบอกไทย

ภาพที่ 11 การฝึกเซ็ดหุ่่นกระบอก
ที่มา: Facebook บ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่่นกระบอกไทย

4. วิธีการสร้างสรรค์หุ่่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่่นกระบอกไทย

ถึงแม้ว่าบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ จะรักษาจารีตดั้งเดิมในการประดิษฐ์หุ่่นและการรำเซ็ดหุ่่น แต่ว่าการที่จะให้ศิลปะ
ด้านนี้คงอยู่ต่อไป จึงจำเป็นต้องสร้างสรรค์งานและปรับให้เข้ากับกระแสความทันสมัยและสอดคล้องกับอุปนิสัยของคนรุ่นใหม่
ด้วย ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 กล่าวว่า

... รู้สึกว่าหุ่่นกระบอกมีการพัฒนาขึ้น ควรจะมีการทำอย่างอื่นให้คนสนใจมากขึ้น
เช่น เดอะมิวสิคคัล หลายคนถามว่าจะเป็นการอนุรักษ์หรือเปล่า จะทำให้วัฒนธรรม
แบบเดิมสูญหายไปไหม แต่มีมันเป็นการพัฒนานะ จะทำให้หุ่่นกระบอกไทยก้าวไปอีกขั้น

นอกจากจะสร้างสรรค์งานให้เหมาะกับค่านิยมของแต่ละยุคสมัยนั้น ต้องตั้งบนพื้นฐานของการวิจัย
และพัฒนาด้วย คุณนิเวศได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติในการพัฒนาหุ่่นกระบอกไทย
โดยเลือกเรื่องพันท้ายนรสิงห์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยเป็นที่รู้จักทั่วไป ซึ่งจะต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้ากลไกการประดิษฐ์
หุ่่นกระบอกจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นเพื่อเรียนรู้การทำหุ่่นบุรากุ เมืองมันซาเลและเมือง
พุกาม ประเทศเมียนมาร์เพื่อเรียนรู้การแกะสลักและการเซ็ดหุ่่นกระบอก และกลับมาพัฒนาหุ่่นพันท้ายนรสิงห์ รวมไปถึงการ
พิสูจน์ว่าหุ่่นกระบอกใช้ในสถานการณ์จริงเป็นอย่างไร โดยทำการจัดแสดงในรูปแบบมิวสิคคัลหรือละครเพลง ซึ่งเป็นการ
ประยุกต์สมัยใหม่ร่วมกับจารีตเดิม เหมาะกับทุกเพศและทุกวัย ดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 กล่าวว่า

ถ้าพูดถึงเรื่องพันท้ายนรสิงห์ทุกคนต้องคาดหวังว่าต้องมีเพลงน้ำตาแสงได้ ถ้าคน
ดูหุ่่นแล้วนึกถึงเพลงปีพาทย์ ดนตรีไทย ให้ลบไปได้เลย เราจะสร้างมิติใหม่ ทำไม่ต้องเป็น
มิติใหม่ เพราะเราทำให้นักปัจจุบัน ผมจะใช้เพลงสากลผสมไทย มีกลิ่นอายของความ
เป็นไทยแต่ใหม่หมด 100 เปอร์เซ็นต์ ใช้ภาษาพูดเป็นร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง เพราะเป็น
วรรณกรรมไม่ใช่โขน

สรุปและอภิปรายผล

ขั้นตอนแรกในการปกป้องคุ้มครองและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นการปกป้องรักษาไว้ ทำนุบำรุง ถนอมไว้ มิให้สูญหายและถูกทำลาย รวมถึงการบูรณะซ่อมแซมให้เหมือนกับของเดิม สำหรับการอนุรักษ์หุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินงานศิลปะหุ่นกระบอกมากกว่า 20 ปี โดยมีวิธีการอนุรักษ์หุ่นกระบอกทั้งทางด้านช่างฝีมือและการเชิดหุ่นโดยไปเรียนจากครูชูศรี สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงด้านหุ่นกระบอกไทย ประจำปี พ.ศ. 2529 เพื่อให้เป็นไปตามจารีตเดิม ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เฉพาะเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรุณ ปันคำ และเพ็ญณี แนนรท (2557) ที่ศึกษาสภาพการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลโนนสูงเปลือย อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า การพบปะเรียนรู้จากผู้รู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย

สำหรับวิธีการสืบสานหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ประกอบด้วยกัน 3 วิธี คือ การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านหุ่นกระบอกผ่านการจัดทำนิตยสารเกี่ยวกับข้อมูลหุ่นกระบอก การแสดงหุ่นกระบอกไทยตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในหน่วยงานราชการและเอกชน และการสร้างสถานที่ Tookatoon Studio and Theatre เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และการแสดงหุ่นกระบอก จากงานวิจัยของอารีพัฒน์ พุฒิรุ่งโรจน์ (2557) เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาว่าวไทย พบว่า แนวทางในการสืบสานสืบทอดการอนุรักษ์ว่าวไทยอย่างเป็นทางการจะต้องมีการจัดแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของว่าวไทย โดยการนำความรู้ที่มีมาเผยแพร่และบูรณาการให้เข้ากับกิจกรรม และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการฝึกหัดขั้นตอนการปฏิบัติให้กับผู้ที่สนใจมีใจรักและพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดต่อไป

ในส่วนของ การรับรู้ถึงหุ่นกระบอกนั้น บ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ได้จัดทำเว็บไซต์ของบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์และเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นช่องทางที่เข้าถึงผู้ที่สนใจงานศิลปะหุ่นกระบอกได้กว้างขวางมากที่สุด ซึ่งปัญญาพัฒน์ อนันตธนวิทย์ (2558) ได้ศึกษาการพัฒนาเว็บไซต์เพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง พบว่า เมื่อได้สร้างเว็บไซต์เป็นสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์จักสาน ผ่านการนำเรื่องราวความเป็นมาของทุนทางวัฒนธรรมของเครื่องจักสาน และนำเอกลักษณ์เฉพาะตัวของลวดลายเครื่องจักสานความตื่นตาตื่นใจรวมถึงดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชม ทำให้สามารถสร้างแรงจูงใจในการท่องเที่ยวด้วยตนเอง โนม่น้าวการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์จักสานมากขึ้น และสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์จักสานได้ นอกจากการจัดทำเว็บไซต์ เฟซบุ๊กยังเป็นที่ยอมรับมากใน คนทุกเพศและทุกวัย โดยเฉพาะวัยรุ่น เฟซบุ๊กถูกสร้างขึ้นเพื่อสามารถติดต่อสื่อสารกันเป็นเครือข่าย ซึ่งผู้ใช้เฟซบุ๊กสามารถรับทราบ แลกเปลี่ยน และกระจายข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้อย่างรวดเร็ว (มาตามเฟ, 2558: ออนไลน์) ซึ่งงานวิจัยของกมลนารี เสือโรจน์ (2556) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการสื่อสารของวัยรุ่นในเฟซบุ๊ก พบว่า นอกเหนือจากการสร้างสายสัมพันธ์และความบันเทิงแล้ว วัยรุ่นได้ใช้เฟซบุ๊กเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสาธารณะ มีติดตามความเคลื่อนไหวของแฟนเพจที่ตนสนใจได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว เพราะไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาและพื้นที่ ง่ายต่อการเข้าถึง และมีความหลากหลายของข้อมูล

บ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ใช้วิธีการฝึกอบรมหุ่นกระบอก 2 แบบ คือ การประดิษฐ์หุ่นกระบอกจิ๋วและการฝึกเชิดหุ่นกระบอกให้แก่ผู้ที่สนใจไม่ว่าจะเป็นในและนอกสถานที่ เดียวและกลุ่ม คนไทยและคนต่างชาติ ซึ่งการฝึกอบรมเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถ ประสบการณ์ ทศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพิ่มขึ้น (ไฟโรจน์ คเชนทร์, ม.ป.ป.) และการฝึกอบรมที่จะได้ประสิทธิผลที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงประสบการณ์เก่ากับประสบการณ์ใหม่ โดยผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริง ครูทำหน้าที่ชี้แนะเท่าที่จำเป็น ทำให้ผู้เรียนเกิดการดูดซึม (Assimilation) และการปรับความแตกต่าง (Accommodation) ระหว่างประสบการณ์เก่าและประสบการณ์ใหม่ได้ (เศรษฐชัย ชัยสินทิ, ม.ป.ป.) ดังนั้น การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงทำให้เกิดความซาบซึ้งและส่งผลถึงการถ่ายทอดศิลปะด้านนี้ไปยังคนรุ่นต่อไป

บ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ได้ประยุกต์การแสดงผลหุ่นกระบอกให้เข้ายุคสมัยและสอดคล้องกับอุปนิสัยของคนรุ่นใหม่ผ่านการสร้างสรรค์งานในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น ละครเพลง ใช้วรรณกรรมร่วมสมัยแทนวรรณคดีไทย มีการใช้แสงสีเสียงประกอบการแสดง ลักษณะการประยุกต์การแสดงผลหุ่นกระบอกที่บ้านตุ๊กกะตุ่นได้ทำอยู่นั้น คือ กระบวนการปรับปรนเป็นการนำสิ่งที่ถืออยู่แล้วในอดีตมาผสมผสานกับสิ่งที่เหมาะสมจากภายนอก เพื่อปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งสาเหตุของการปรับปรนประกอบด้วย (1) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ (2) ปัจจัยทางชีวภาพ (3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (4) ปัจจัยทางการศึกษา (5) ปัจจัยทางวัฒนธรรม (6) ปัจจัยทางศาสนา (7) ปัจจัยทางด้านความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ (8) ปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544) อาจารย์บรูซ แกสตัน (2554) ได้ยกตัวอย่างการปรับปรนของงานศิลปะไทยที่ต้องอยู่กับปัจจุบันให้ได้หากแต่ไม่ละทิ้งจิตวิญญาณของความเป็นไทย กล่าวคือ ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะแต่ละแขนงต่างมีความเชี่ยวชาญในแขนงของตนเอง ซึ่งอาจจะนำเสนอในรูปแบบที่แตกต่างกันหรือแบบเฉพาะของตนเอง แต่ขอให้สื่อออกมาในความเป็นจิตวิญญาณของความเป็นไทย สุดท้ายก็จะสามารถสะท้อนออกมาซึ่งความเป็นไทยได้ เฉกเช่นเดียวกับการสร้างสรรค์งานหุ่นกระบอกที่บ้านตุ๊กกะตุ่นฯ ที่มีได้ทั้งความเป็นไทย เพียงแต่ปรับรูปแบบการแสดงและกลไกการประดิษฐ์หุ่นกระบอกให้เหมาะสมกับยุคสมัยนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการศิลปะหุ่นกระบอกด้วยการจัดฝึกอบรมและสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานให้แก่ภาคเอกชน
- 1.2 ภาคสื่อมวลชนอาจจัดทำหรือส่งเสริมสารคดีเผยแพร่ประวัติความเป็นมาของหุ่นกระบอก รวมถึงเปิดโอกาสให้คณะแสดงหุ่นกระบอกมีโอกาสแสดงในรายการโทรทัศน์หรือช่องทางออนไลน์ด้วย
- 1.3 คณะแสดงหุ่นกระบอกต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกโดยอาศัยเทคโนโลยีสื่อผสมเข้ามาช่วย
- 1.4 คณะแสดงหุ่นกระบอกควรมีการเรียนรู้หลักการตลาดและการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อให้หุ่นกระบอกเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ศึกษาวิธีการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหุ่นกระบอกของภาคเอกชนอื่น ๆ
- 2.2 ศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในวิธีการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหุ่นกระบอกระหว่างหน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนโดยภาครัฐและภาคเอกชน
- 2.3 พัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จในการวิธีการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในภาพรวม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนงบประมาณเงินรายได้คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2559 และขอขอบคุณคุณนิเวศ แววมณะ ผู้ก่อตั้งบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ และผู้แสดงหุ่นกระบอกทุกท่านที่สละเวลาให้สัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก รวมถึงอนุญาตให้บันทึกภาพ นำข้อมูลและภาพจากเว็บไซต์และเฟซบุ๊กของบ้านตุ๊กกะตุ่นฯ เพื่อนำมาใช้สำหรับงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2553). **หุ่นกระบอก**. สืบค้นจาก <http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/performing-arts/236-performance/69-----m-s>
- _____ . (2560). **ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560**. สืบค้นจาก <http://ich.culture.go.th/images/stories/ich-pdf/560.pdf>
- กุลนารี เสือโรจน์. (2556). **พฤติกรรมกรรมการสื่อสารของวัยรุ่นในพื้นที่สาธารณะบนเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก**. กรุงเทพฯ: คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2558). **หุ่นกระบอกไทย**. สืบค้นจาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=32&chap=2&page=t32-2-infodetail09.html>
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2544). **มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร.
- บรูซ แกสตัน. (2554). **บทสัมภาษณ์อาจารย์บรูซ แกสตัน (Bruce Gaston) ในประเด็นการปรับปรนทางวัฒนธรรม**. สารศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม. 9 (2), 11-16.
- บ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย. (ม.ป.ป.). **Artist of Thai puppet**. สืบค้นจาก http://www.tookatoon.com/main_puppet.htm
- บุญสม เพชรน้อย. (2559). **องค์ความรู้เรื่องหุ่นกระบอก**. สืบค้นจาก http://www.ayuculture.go.th/newweb/images/knowledge/K_H001.pdf
- เบ็ญจรัตน์ มาประณีต. (2552). **การปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้**. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 13 (52), 53-64.
- บุญญพัฒน์ อนันตธนวิทย์. (2558). **การศึกษาและพัฒนาเว็บไซต์เพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษาจังหวัดอ่างทอง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานวัตกรรมการออกแบบ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Painaidii. (ม.ป.ป.). **บ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย**. สืบค้นจาก <http://www.painaidii.com/business/144469/photo/>
- โพโรจน์ คเชนทร์. (ม.ป.ป.). **การฝึกอบรม**. สืบค้นจาก http://chan2.obec.go.th/wattungpelschool/manage/upload_file/Gf84ZS7xAQ920150521200639.pdf
- มาตามเฟ. (2558). **ข้อดีและข้อเสียของ facebook (เฟซบุ๊ก)**. สืบค้นจาก <http://www.nightsiam.com/forum/index.php?topic=3487.0>
- เศรษฐชัย ชัยสนิท. (ม.ป.ป.). **การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. สืบค้นจาก <http://www.east.spu.ac.th/it/admin/knowledge/A321Student%20center%20based%20learning.pdf>
- สุนันทา มิตรงาม และเฉลิมพล งามสุทธิ. (2558). **ทิศทางนโยบายการบริหารจัดการดนตรีและการแสดงของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม**. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, 17 (1), 109-119.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). **“เทศกาลหุ่นโลก” ชูเสน่ห์วัฒนธรรมไทย**. สืบค้นจาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/26239--“เทศกาลหุ่นโลก”%20ชูเสน่ห์วัฒนธรรมไทย.html>
- อรรณ ปันคำ และเพ็ญณี แนนท. (2557). **สภาพการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลโนนสูงเปลือย อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู**. การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ครั้งที่ 2. หน้า 241-248.
- อารีพัฒน์ พุฒิรุ่งโรจน์. (2557). **แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาว่าวไทย**. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 25 (2), 37-46.
- OTOP 5 Star. (ม.ป.ป.). **หุ่นกระบอกไทย**. สืบค้นจาก http://www.otop5star.com/pop_up01-th.php?id=565
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2009). **The 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics**. Retrieved from <https://www.scribd.com/document/30956215/UNESCO-Institute-for-Cultural-Statistics>